

”הנה זה עומד אחר כתלנו”

על הפסוק בשה”ש ז, ב: ”מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב...” דורשת הגמ’ בחגיגה ג, ע”א: ”דרש רבא... כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, בת נדיב — בתו של אברהם שנקרא נדיב...”.

דרשת הגמרא את הפסוק הנ”ל לגבי עליה לרגל נובעת מהמשמעות הכפולה שיש למילה פעמים.

1. פעם — זמן (שלוש פעמים בשנה).

2. פעם — רגל (רגלי עני פעמי דלים).

משמעות כפולה זו קיימת גם למילה רגלים:

1. רגל — זמן (שלוש רגלים).

2. רגל — במובנה הפשוט.

ממשמעות זו נלמדים בגמ’ הלכות לגבי מי שאינו יכול לעלות ברגליו (רמב”ם פ”ב מהלכות חגיגה ה”א).

הסיבה שהפסוק משתמש במונח ”פעמיך” לציון הליכה רגלית, מקורה כנראה במשמעות הרב-לשונית המייחדת את לשון הקודש, לפיה השרש פ.ע.מ. מצוין גם משמעות של פעימות, אשר אין ספק שאדם מישראל העולה לרגל לירושלים לשמוח לפני ה’, ליבו פועם מגודל המעמד.

בהמשך מסבירה הגמרא שאברהם אבינו נקרא נדיב כיון שהוא היה הראשון שנדבו ליבו להתגייר, ובמהרש”א (סוכה מט ע”ב) שואל: מדוע קרא הכתוב לישראל בת אברהם לענין עליה לרגל ומשיב: כיון שאברהם הוא תחילתן של העולים למקום המקדש, להר ה’ יראה.

נמצא שאברהם סלל את הדרך לעולי רגלים, ועם ישראל הולכים בדרכו בעלייתם לירושלים.

על הליכה במעשי אבות נאמר בשיר השירים רבה פרשה א: ”שחורה אני ונאווה... ונאווה — במעשי אבותי”, ובהמשך ”הנך יפה — במצוות, עיניך יונים — מה יונה זאת נאה בהלכה, כך ישראל נאים בהלכה כשהן עולים לפעמי רגלים” (עפ”י פירוש מהר”ו שמגיה בגרסא).

ובפרשה ד’ מוסיף המדרש ”מה יונה זו אע”פ שאת נוטל גוזליה מתחתיה אין מנחת שובכה לעולם — כך ישראל, אע”פ שחרב בית המקדש לא בטלו שלש רגלים בשנה”. ומסביר המהרז”ו שהיו עולים לאחר החורבן לזכרון. הכתוב, עפ”י המדרש מתאר את כנסת ישראל ההולכת במעשי אבות ועוסקת במצוות, בביטויי נוי ויופי, וחז”ל אכן דרשו במקום אחר את הפסוק ”זה אֵלֵי ואנוהו” — אתנאה לפניו במצוות.

גם התרגום על הפסוק בתחילת דברינו, מתרגם: בנעלים – בסנדליו דססגונא, ותיאור מפורט יותר של עליה לרגל בשבועות אנו מוצאים במסכת בכורים (פ"ג מ"ג): "...והשור הולך לפניהם וקרניו מצופות זהב ועטרה של זית בראשו" ...ועטרו את בכוריהם..." (ועיין עוד בהמשך הפרק משניות ד, ח, ט).

הרי"מ על אתר מסביר מדוע דווקא עטרה של זית וכותב: "לפי שאין באילנות נאה כמו הזית..."

גם אם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, ומן הסתם הכוונה לחזותו החיצונית של הזית, הרי שבעומק נוסף מוצאים אנו בחז"ל שבחים מהותיים נוספים שבהם מתנאה הזית, כדוגמת רש"י לתהלים קכח, ג, שכותב: "בניך כשתילי זיתים – מה זיתים אין בהם הרכבה כך אין בבניך פסול".

נמצאו למדים, כשעם ישראל באים להראות לפני ה' במקום הקדוש ביותר, ובפרט בשבועות – חג מתן־תורה, מעמד שבו נדרשו לקדושה יתרה בזמנו, מעטרים הם בראש התהלכה דווקא עטרה של זית ללמד ולהעיד על קדושת זרעם בבואם אל הקודש.

מסר חשוב זה שלומדים אנו מהזית מוצאים אנו גם אצל היונה שאינה ממירה את בן זוגה באחר. (עיין במדרש רבה הנ"ל פרשה ד, ובעירובין ק, ; ועל המשותף בין הזית והיונה עיין עירובין יח: סנהדרין קח: ואכמ"ל). ולולא דמסתפינא אמינא שדין גרמא הוא, ולא מקרה היא התופעה הנפוצה של יונים ברחבת הכותל, וא"ש ההי"ב.

בטוי מקביל לשבח שמשבח הבורא את כנסת ישראל ב"מה יפו פעמיך..." הוא השבח שמשבחת כנסת ישראל את בוראה: "הנך יפה דודי אף נעים, אף ערשנו רעננה".

עפ"י מדרש רבה הנ"ל פרשה א, ערשנו רעננה – זה בית המקדש. נמצאו למדים שבדבר בו משבח הבורא את ישראל, עליה לבית המקדש, משבחים ישראל את הבורא – בניית בית המקדש. תפקידו המרכזי של המקדש הוא עדות לגילוי שכינה בקרב עם ישראל ומקור להפצת אור השכינה החוצה כמאמר הנביא ישעיה (פרק ב ב"ג): "...נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים, ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים, והלכו עמים רבים... כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים".

דרכו פונה כנסת ישראל לאומות בקריאה: "רוממו ה' אלוקינו והשתחוה להר קדשו".

עפ"י דרכנו נוכל להבין הבנה נוספת בהמשך דברי הגמ' (חגיגה ג.): "אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם".

כאמור, הבורא מייחד את עם ישראל בבנותו להם את בית המקדש, והם

מקדשים שמו בעולם בעלותם להראות בבית המקדש.

בית המקדש הוא מעין עולם הבא בבחינת מקום כידוע, והליכה למקום המקדש מעלתה גדולה בעיני חז"ל כפי שראינו לעיל. בחינה נוספת של מעין עולם הבא היא השבת שהיא מעין עולם הבא בבחינת זמן, וגם בה מצאנו חשיבות רבה להליכה לקראת השבת והתנאות לכבודה.

הגמ' במסכת שבת קיט מספרת על ר' חנינא שהיה נוהג להתעטף בבגדים נאים ואומר, בואו ונצא לקראת שבת המלכה.

ר' ינאי היה אומר בואי כלה בואי כלה, ר' ששת ור' זירא כל אחד בדרכו זירזו את התלמידים ללכת ולהתעסק במצות כבוד השבת.

הקבלה חריפה יותר בין השבת והמקדש הם דברי הגמרא בעמוד ב' הקובעת שחילול שבת היה אחד הגורמים לחורבן ירושלים.

את דברי ר' חנינא – בואו ונצא לקראת שבת המלכה – יש אמנם שפירשו יציאה לשוק לטרוח בצרכי שבת (חדושי מהרש"ל), אך יש שפירשו – יציאה כאדם המקבל פני מלך (עיין רש"י לבי"ק לב:).

ובטוי מיוחד מצאנו בפירוש רבנו חננאל לבי"ק לב. וז"ל: "...כר' חנינא דהוה מרקד ואזיל ואמר בואו ונצא...".

כידוע, התורה וחז"ל בעקבותיה מדברים בלשון מדוקדקת עד מאוד, ואם כן הרי שעלינו לחקור מה טיבו של בטוי לשוני זה בדברי רבנו חננאל הקושר הליכה וריקוד גם יחד – מרקד ואזיל. עפ"י דרכנו מתגלה לנו עומק נפלא נוסף בחז"ל.

כאמור, אדם ההולך לקראת דבר נשגב וגדול ליבו פועם בקרבו משמחה: וא"כ גם אם מתחיל הוא את דרכו בהליכה, הרי שהתרוממות הנפש שבו מביאה אותו לדרגות גבוהות יותר עד כדי ריקוד.

המהרש"א לבי"ק מסביר שהשבת נקראת כלה עפ"י המדרש המפורסם בבראשית רבה פרשה יא, ח: "תני ר"ש בן יוחאי, אמרה שבת לפני הקב"ה, רבש"ע לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג, א"ל, כנסת ישראל היא בן זוגך".

ובערב שבת הוא זמן הכנסת כלה לחופה וישראל יוצאים לקראת שבת כחתן היוצא לקראת כלה ובכך הם הולכים בעצם בדרכיו ית' שיצא לקראת ישראל בסיני כחתן לקראת כלה שנאמר: "ה' מסיני בא..." (עפ"י רש"י לדברים לג, ב). תפקידם של ישראל א"כ, כפול הוא בשני כתרים.

ביחס לשבת הם בבחינת חתן וביחס אליו ית' הם בבחינת כלה.

יציאת ה' לקראת ישראל בסיני הינה חוליה ראשונה בהליך חדש בעולם. לראשונה מאז בריאת העולם אנו עדים להשראת שכינה בקרב ישראל כעם גדול ולא כיחידים.

גילוי שכינה שהחל כאמור בסיני עובר במשך ההסטוריה של עם ישראל מספר תחנות, מסיני דרך אוהל מועד, ממשיך במשכן עם כל גלגוליו השונים

ומגיע עד ל"מקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו" – לירושלים אשר שם הובטחנו "מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי".

חוט ארוך של גילוי שכינה נשזר בין יציאת ה' לקראת ישראל בסיני ובין הליכת ישראל למקום המקדש במשך כל הדורות. כנסת ישראל ככלה מבקשת להתקרב לבוראה, ובורא עולם – החתן מתקרב לכנסת ישראל וכמו שייסד ריה"ל "בצאתי לקראתך – לקראתי מצאתיך".

אם עד עכשיו עסקנו בהליכה לקראת שבת ובהליכה למקום המקדש, הרי שמשמעות כפולה ומכופלת ישנה לגבי הליכה לקבל פני שבת מלכתא בירושלים.

וכאן אולי המקום להביא את המעשה המפורסם בשבחי האר"י זיע"א. פעם אחת בערב שבת סמוך להכנסת כלה יצא הרב האר"י זצ"ל עם תלמידיו חוץ לעיר צפת, לבוש בגדי לבן ובתוך שהיו משוררים מזמורי שבת בניגון, אמר לתלמידיו: "חברי רצונכם שנלך לירושלים קודם השבת ונעשה שבת בירושלים", ע"כ.

כמיהתם של ישראל באלפי שנות גלות לעלות לירושלים באה לידי בטוי בנסיונו של האר"י זצ"ל לקרב את הגאולה ע"י עליה לירושלים, ודווקא בעיתוי מיוחד של ערב שבת.

נקודת החיבור הזאת של ערב שבת בירושלים הינה הנקודה המשלבת ומשיקה יחד את שתי הבחינות של מעין עולם הבא, זמן ומקום גם יחד, ומחברת גם את שתי הבחינות של עם ישראל היוצאים לקבל פני שבת כחתן לקראת כלה, עולים לירושלים מקום גילוי שכינה ומתראים לפני בוראם ככלה לפני חתן.

כל אדם מישראל בכל אתר ואתר היוצא בשמחה לקבל פני שבת מלכתא, יש בו חלק מהבחינה והמהלך שתיארנו לעיל.

בני הישיבה, דהוו מרקדי ואזלי, במעלי שבתא ופעמיהם – פניהם מועדות לעבר הר בית ה' ובפיהם שירת מזמורי השבת, הינם חוליה מרכזית בשרשרת הדורות הנצחית המעידה כי "מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי".